

Kestävää työllisyyttä sosiaalisissa yrityksissä

Kari Karhu

Erityistyölistämisen julkistaloudellinen kannattavuus

Kestävää työllisyyttä sosiaalisissa yrityksissä

Taitto: Heikki Manninen

Kannet: Markku Böök

ISBN 978-952-5716-00-9

Savion Kirjapaino 2007

Kari Karhu

**Erityistyölistämisen
julkistaloudellinen
kannattavuus**

Sisällys

Johdanto	5
Erityistyölistämisen julkistaloudellisen kannattavuuden muodostuminen	6
Erityistyölistäminen monin tavoin hyödyllistä julkistaloudelle.....	9
Kerroinvaikutuksilla ja vuodoilla vaikutusta kokonaishyötyyn	12
Erityistyölistäminen tuottaa etuja yksilölle ja hteiskunnalle.....	14
Tuloksellisen erityistyölistämisen ominaispiirteet.....	16
Työllistymisen edistämisellä monia muotoja	17
Lähteet	18

Johdanto

Julkisella työllistämispansotuksella saavutetaan merkittäviä julkistaloudellisia hyötyjä. Välittömästi hyödyt ilmenevät vero- ja sosiaaliturvamaksutuloina.

Välillisenä hyötynä puolestaan on kustannusten säästäminen julkisten palvelujen tuotannossa. Parhaimmillaan välittömien ja välillisten hyötyjen yhteenlaskettu määrä ylittää työllistämisestä julkiselle taloudelle aiheutuneet kustannukset. Lisäksi on olemassa hyödyn määrää lisääviä kerroinvaikutuksia ja sitä vähentäviä vuototekijöitä, joiden määrää on enemmän tai vähemmän vaikeaa arvioida.

Taloudellisten arvojen lisäksi on otettava huomioon inhimilliset tekijät, sillä kysymys on myös ihmisten hyvinvoinnista. Huomiotta ei voi jät-

tää sitäkään, että myönteinen muutos ihmisten elinolosuhteissa luo edellytyksiä työllistämispansotusten tuottaman julkistaloudellisen hyödyn lisääntymiselle.

Tässä teoksessa luodaan yleiskuva erityistyöllistämisen julkistaloudellisen kannattavuuden taustatekijöistä. Asiaa havainnollistetaan laskentamallilla ja kahdella tapausesimerkillä.

Lopuksi tehdään yhteenveto niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat julkiselle taloudelle kertyvään kokonaishyötyyn.

Erityistyöllistämisen julkistaloudellisen kannattavuuden muodostuminen

Erityistyöllistäminen on julkisen vallan eri tavoin edistämään työllistämistä, joka kohdistuu henkilöihin, joiden työllistyminen on vaikeutunut vamman, pitkäaikaissairaudeen, puutteellisen ammattitaidon tai pitkään jatkuneen työttömyyden seurauksena. Erityistyöllistämistä toteutetaan joko tavallisissa työyhteisöissä tai vaihtoehtoisesti sosiaalisen työllistämisen toimialan yksiköissä kuten työkeskuksissa, työpajoissa tai, jos käsitettä tulkitaan laajasti, myös sosiaalisissa yrityksissä. Poiketen muista mainituista sosiaalisen työllistämisen toimialan yksiköistä, sosiaaliset yritykset toimivat normaalein liiketaloudellisin periaattein ja pyrkivät yrityksille normaalia tasoa olevan voiton saavuttamiseen. Näin ollen sosiaalista yritystä on perusteltua pitää aivan tavallisena yrityksenä

ja työyhteisönä, jossa laissa määritellyssä mitassa toteutetaan erityistyöllistämisen toimenpiteitä palkkatuetun työn muodossa.

Julkisella panostuksella erityistyöllistämisen yksiköihin ja sosiaalisiin yrityksiin saavutetaan merkittäviä julkistaloudellisia hyötyjä, jotka ilmenevät välittömästi vero- ja sosiaalivakuutusmaksutuloina ja välillisesti kustannussäästöinä sosiaaliturvan etuuksissa ja sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Työllistämisen inhimillisiä hyötyjä ovat työllistyneiden tulotason nousu ja elämänlaadun kohentuminen, jotka juuri luovat edellytyksiä julkistaloudellisten säästöjen muodostumiselle. Lisäksi työllistämispalvelut auttavat tuomaan työmarkkinoille osaavaa ja motivoitunutta työvoimaa. Työssäkäynti myös edesauttaa

ammattitaidon ylläpitämistä ja kehittämistä, mikä on välttämätöntä koko kansakunnan kilpailukyvyn kannalta. Nämä hyötynäkökohdat huomioon ottaen julkisten varojen tehokkaasti toteutettua kohdistamista erityistyöllistämiseen on perusteltua pitää tulevaisuuteen suuntautuvana investointina eikä lyhytvaikutteisena menoeränä.

Erityistyöllistämisen julkistaloudellisten vaikutusten laskennassa voidaan käyttää mallia, jossa kannattavuuden laskeminen aloitetaan työllistämistoimien toteuttamiseen liittyvistä välittömistä tuotoista, joista vähennetään kompensatioon käytettyjen varojen määrä. Laskelma tyypillisesti osoittaa tässä vaiheessa negatiivista kannattavuutta, sillä verojen kautta palautuva määrä harvoin ylittää tasolle, joka kattaisi työllistämisestä aiheutuneet kustannukset.

Kun tähän erotukseen eli työllistämistoimien nettomääräiseen kustannukseen lisätään julkisten palvelujen tuotannosta ja sosiaalietuuksien käytön vähenemisestä kertyneet säästöt, tuo laskelma esille työllistämistoimien kokonaiskannattavuuden.

Mikäli kokonaiskannattavuus on laskelman mukaan positiivinen, on julkisten varojen sijoittaminen työllistämistoimiin täysin perusteltua. Vaikka työllistämisen kokonaiskannattavuus sen sijaan olisikin negatiivinen, eli lasketut kustannukset olisivat laskelman

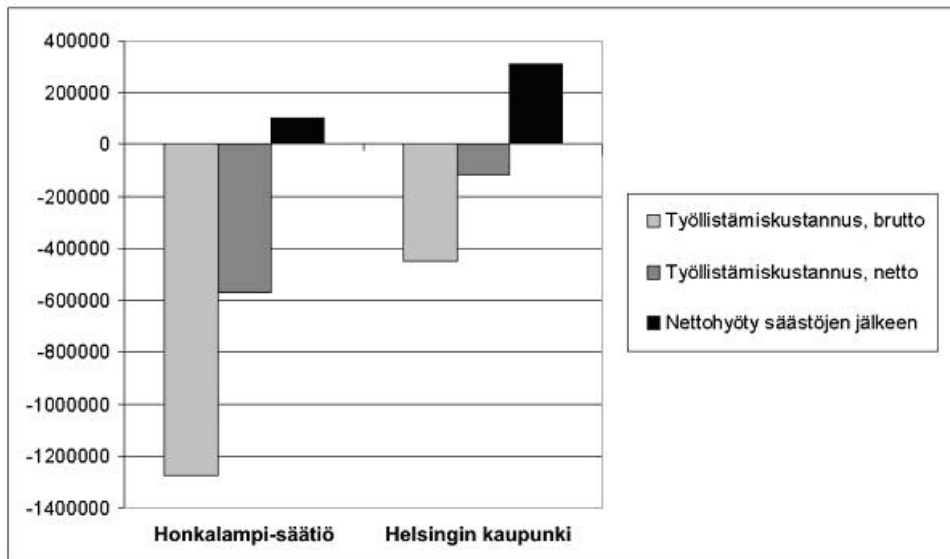
osoittamia hyötyjä suuremmat, on työllistämistoimien toteuttaminen inhimilliset näkökohdat huomioon ottaen tiettyyn rajaan saakka perusteltavissa.

Hyvän käytännön esimerkin erityistyöllistämisen julkistaloudellisesta kannattavuudesta tarjoaa Pohjois-Karjalassa toimivan Honkalampi -säätiön harjoittama työllistämistoiminta. Sitä vuodelta 2001 koskeva kustannus-hyöty-analyysi tuo esille sen, että säätiön neljän työvalmennusyksikön harjoittaman työllistämistoiminnan tuottamien julkistaloudellisten säästöjen sekä kertyneiden vero- ja sosiaaliturvamaksutulojen yhteissumma ylitti vuoden tarkastelujaksolla työllistämisyksiköiden toiminnan julkiset kustannukset noin 17 prosentilla.

Tämä tarkoittaa, että jokaista työllistämistoimintaan sijoitettua euroa kohti saavutettiin 1,17 euron julkistaloudelliset hyödyt.

Toisena erinomaisena esimerkkinä erityistyöllistämisen toimenpiteiden kannattavuudesta on Helsingin kaupungin harjoittama tuetun työllistämisen palvelu vuonna 2002. Sitä koskevan selvityksen mukaan työllistämistoimista seuranneet julkiset säästöt sosiaaliturvan etuuksissa ja terveydenhoidon palveluissa ylittivät työllistämistoimista aiheutuneet kustannukset peräti siten, että jokainen työllistämiseen sijoitettu euro toi 3,62 euron kokonaishyödyn.

Tutkimuksen tuloksen merkittävä

Honkalampi-säätiössä ja Helsingin kaupungilla toteutettujen erityistyöllistämisen toimenpiteiden brutto- ja nettokustannukset sekä saavutettu nettohyöty julkisten säästöjen jälkeen.

ero suhteessa Honkalampi-säätiön harjoittamaa työllistämistoimintaa koskevan tutkimuksen tulokseen selittyy pääasiassa sillä, että Helsingin kaupungin harjoittamassa tuetun työllistämisen palvelussa käytettiin huomattavasti kevyempiä ja siten myös kustannuksiltaan edullisempia työllistämisen toimenpiteitä.

Molemmat edellä mainitut tutkimukset on tehty VATES-säätiössä laadittua kustannus-hyöty-analyysimallia soveltaen. Molemmissa esimerkkituloksissa tarkastelutasona on koko julkinen sektori, jolloin esimerkiksi pelkästään kuntasektorin näkökulmasta tehtävässä tarkastelussa tulokset näyttäisivät jossakin määrin

erilaisilta. On myös huomattava, että työllistämistoimien tuottamia hyötyjä on molemmissa tutkimuksissa pyritty tietoisesti aliarvioimaan.

Tässä raportissa käsitellään erityistyöllistämisen positiivisia julkistaloudellisia vaikutuksia eri näkökulmista.

Aluksi tarkastellaan työllistämisen välittömiä rahamääräisiä hyötyjä. Tämän jälkeen käsitellään erityistyöllistämisen toimenpiteiden tuottamia toiminnallisia etuja. Lopuksi luodaan katsaus niihin tekijöihin, jotka vaikuttavat erityistyöllistämisen julkistaloudellisen kannattavuuden saavuttamisen edellytyksiin.

Erityistyöllistäminen monin tavoin hyödyllistä julkistaloudelle

Erityistyöllistämisen positiiviset vaikutukset julkiseen talouteen ilmenevät useina erilaisina enemmän tai vähemmän vaikeasti mitattavissa olevina rahamääräisinä hyötyinä.

Merkityksellisiä seikkoja ovat työllistämistoimien aikaansaama nettomääräinen tuotto tai kustannus sekä julkistaloudellinen kokonaistuotto tai -kustannus. Sen sijaan, että huomio kiinnitettäisiin työllistämispalveluiden järjestämisen aiheuttamiin bruttomääräisiin kustannuksiin eli työllistämiskustannusten kompensointiin, on huomio kiinnitettävä bruttokustannuksen ja erilaisten yhteiskunnalle palautuvien erien väliseen erotukseen sekä myös siihen, mitä välillisesti muodostuvia kustannussäästöjä saavutetaan.

Työllistämistoimien toteuttamiseen käytetyistä varoista huomattava osa

palautuu välittömästi takaisin yhteiskunnalle välittömien ja välillisten verojen sekä työnantajan ja työntekijöiden maksamien sosiaalivakuutusmaksujen kautta. Työllistämistamista julkistaloudelle aiheutuvan nettokustannuksen määrää voidaan havainnollistaa seuraavalla laskentamallilla:

Verotulot (kunnallisvero, valtion tulovero ja arvonlisävero)
+ *Sosiaalivakuutusmaksut*
(työnantajan ja työntekijän maksut)
= *Palautuvat erät yhteensä*
./.. Työllistämisen kompensointi l.
bruttokustannus
= TYÖLLISTÄMISEN
NETTOTUOTTO / -
KUSTANNUS

Työllistettyjen työntekijöiden ja

työllistämisyksiköiden henkilökunnan palkastaan maksamien verojen kautta julkiselle taloudelle palautuvat varat ohjautuvat sekä kunnille että valtiolle. Koska työllistettävät henkilöt ovat pääasiassa varsin pienipalkkaisia, ohjautuu tuloverokertymästä selkeästi pääosa kuntatalouden hyväksi. Eri kuntien välillä on tosin eroja sen suhteen millaiseksi hyöty lopulta jää, sillä kuntatalouden tasaustjärjestelmä ohjaa varoja taloudellisesti vahvoilta kunnilta heikossa taloudellisessa asemassa oleville kunnille. Näin ollen nettomaksajana oleva varakas kunta saa verohyödyn kokonaisuudessaan hyväkseen, kun taas vähävaraisen kunnan saama tasausmaksu saattaa vähentyä työllistämistoimien parantaessa kunnan työllisyystilannetta. Tällöin kunnan saamaksi verotukseen perustuvaksi verohyödyksi jää kunnallisverotulon ja menetetyt valtionavun määrän välinen erotus.

Verojen ja sosiaalivakuutusmaksujen kautta palautuva rahamäärä on tavallisesti - mutta ei aina - vähäisempi kuin työllistämisen kompensatioon käytettyjen varojen määrä. Joissakin tapauksissa jo pelkästään verojen ja sosiaalivakuutusmaksujen kertymä saattaa ylittää työllistämistoimien julkiselle taloudelle aiheuttamat kustannukset. Laskelman tulos muuttuu olennaisesti, kun siihen mukaan otetaan vielä säästöt sosiaaliturvamenoissa kuten työttömyyspäivärahojen ja asumis- ja

toimeentulotukien maksamisessa sekä palvelujen käytön kustantamisessa. Käytännössä on havaittu, että työllistyminen vähentää syrjäytymistä ja siitä seuraavia erilaisia ongelmia sekä edelleen yhteiskunnan tarjoamien terveyst- ja sosiaalipalvelujen käyttöä.

Kun työllistymisen erilaiset välilliset julkistaloudelliset vaikutukset otetaan mukaan laskelmaan, saadaan tulokseksi erityistyöllistämisen toimenpiteen kokonaiskustannus.

Laskelma jatkuu siten seuraavasti:

TYÖLLISTÄMISEN
NETTOTUOTTO / -
KUSTANNUS (+/-)
*+ palvelutuotannon ja
sosiaalietuuksien kustannussäästöt*
= TYÖLLISTÄMISEN
KOKONAISTUOTTO / -
KUSTANNUS (+/-)

Verojen ja sosiaalivakuutusmaksujen yhteiskunnalle tuottamien tulojen sekä palvelutuotannon kustannussäästöjen ja sosiaalietuuksien käytön vähenemisestä kertyneiden säästöjen yhteissumma nousee usein työllistämisen bruttokustannusta eli työllistämisestä maksettavaa kompensatiota suuremmaksi, kuten molemmissa edellä esitetyissä esimerkeissä on arvioitu tapahtuneen. Näissä tapauksissa työllistämisinvestoinneille on saatu välitöntä tuottoa. Saadun tuoton määrittelyssä on merkitystä myös tarkastelun aikajänteellä, sillä

lyhyellä aikavälillä tuotto jää luonnollisesti vähäisemmäksi kuin se on pitkällä aikavälillä. Näin siksi, että hyötyjen kertyminen eri tavoin jatkuu työllistämistoimenpiteiden päätymisen jälkeisenä aikana, ilman että työllistämistä enää kertyisi kustannuksia julkiselle taloudelle.

Sosiaalietuuksien käytön väheneemisestä kertyvään säästöön on vaikutusta myös työllistettävän henkilön perhetilanteella. Jos työttömällä henkilöllä on perhettä, muodostuu julkistaloutta rasittava sosiaalietuuksien käyttö suuremmaksi kuin mitä se on perheettömällä työttömällä. Näin ollen perheellisen henkilön työllistämässä on julkisella taloudella enemmän voitettavana. Jos perheen molemmat puoliset ovat työttöminä, saattaa yhteiskuntataloudelle kertyvää hyötyä lisätä myös se, että perheen molemmat puoliset tulevat työllistämistoimien piiriin, sillä tällöin on perheen tuen puuttumisesta mahdollisesti johtuva työllistämistarvojen hukkaan valuminen saattaa olla vältettävissä.

Edellä mainituissa Helsingin kaupungin tuetun työllistämisen palvelua ja Honkalampisäätiön harjoittamaa vajaakuntoisten työllistämistoimintaa koskevissa tapaustutkimuksissa tarkasteluperiodina oli siis yksi vuosi. Mikäli esimerkkitapauksissa olisi tutkittu työllistämistoimien kannattavuutta vuotta pitemmällä ajakänteellä, osoittaisivat laskelmat jopa edellä esitettyä parempia tuloksia.

Niissä tapauksissa, joissa työllistämisyksikköjen toiminta on tehnyt mahdolliseksi jatkuvan työllistymisen avoimille työmarkkinoille, lisääntyy työllistämistoimien kannattavuus koko ajan työllistymisen jatkuessa.

Jos työtön siis saadaan pitkäaikaisesti tai pysyvästi työllistymään uuteen työpaikkaan, tulevat hänen työllistämiseensä sijoitetut julkiset varat nopeasti takaisin. Tosin pelkästään jo se on julkistaloudellisesti kannattavaa, että väliaikainen työllistyminen muuttaa yksilön tilannetta siten, että hän joko hakeutuu koulutukseen tai jollakin muulla tavoin välttää tilanteen, jonka seurauksena hän aiheuttaa yhteiskunnalle tavanomaista suurempia kustannuksia sosiaali- ja terveydenhoidon palvelutuotannossa.

Edellä mainittu palvelutuotannon kustannussäästön kertyminen riippuu työllistettävien yksilöllisistä tilanteista ja taipumuksista. Laskelmien tekeminen edellyttää käytännössä, että on olemassa tietoa työllistettävien historiasta työllistämistoimia edeltävältä ajalta.

Työllistettävien tilanteita ja taipumuksia arvioimaan tarvitaan asiantuntijoita, jotka pystyvät tekemään arvion siitä, millainen työllistettävien henkilöiden tilanne on tai millaiseksi se tulisi kehittymään siinä tapauksessa, että nämä eivät pääse mukaan työllistämistoimenpiteisiin.

Eri ihmiset reagoivat työttömyyteen eri tavoin, mutta työllistymisellä

tiedetään yleensä olevan positiivisia vaikutuksia henkilöiden elämään ja sitä kautta edelleen sosiaaliseen ja terveydelliseen tilanteeseen, jolloin - kuten edellä on jo mainittu - sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttö vähenee.

On erityisen tärkeää huomioida, että työllistettävillä on usein taustallaan aiempaa julkisten palvelujen käyttöä, jonka on havaittu vähentyneen työllistymispalvelujen piiriin

tulemisen jälkeen.

On myös olemassa tutkimustietoa työttömyyden ja sen pitkäkestoisen jatkumisen haitallisesta vaikutuksesta terveydentilaan. Työttömyyden haitallinen vaikutus terveydentilaan käy selvästi esille esimerkiksi työministeriön julkaisemasta selvityksestä, jossa kartoitettiin työttömien työkykyä vuonna 2005. Selvityksessä on käytetty Työterveyslaitoksessa kehitettyä mittaamismenetelmää.

Kerroinvaikutuksilla ja vuodoilla vaikutusta kokonaisyötyyn

Edellä kuvattu laskentamalli on pääkohdittainen ja siitä on tarkoituksellisesti jätetty huomiomatta kerrannaisvaikutukset ja erilaiset vuotokijät, joiden vaikutusta on hyvin vaikeaa arvioida. Kerrannaisvaikutuksen määrä yhden työllistämisyksikön tasolla on hyvin marginaalinen. Vuotojen taloudellinen merkitys saattaa joissakin tapauksissa sen sijaan olla merkittävä.

Kerrannaisvaikutuksia syntyy, kun tulonsaaja käyttää rahaa kuluttamiseen, minkä seurauksena yritysten myyntituotot kasvavat ja ne palkkaavat uutta työvoimaa, mikä edelleen lisää kuluttamisen määrää kansantaloudessa.

Mikäli työllistämistoimiin käytettyä panostusta vastaavaa rahasum-

maa ei sijoiteta johonkin muuhun julkiseen toimintaan, lisää taloudellinen panostaminen työllistämistoimiin rahan määrää taloudessa, mistä seuraa kansantuotteen kasvu ja edelleen uusien työpaikkojen syntyminen. Jos julkiselle budjetille on olemassa yläraja ja työllistämiseen käytetyt varat ovat pois muihin kohteisiin käytettävästä rahoituksesta, nousee esiin kysymys siitä, mihin kohteeseen ohjatulla rahoituksella kerrannaisvaikutus on mittavin.

Eri vaihtoehtojen kerroinvaikutuksia on vaikeaa vertailla, sillä niillä on toisistaan poikkeavat vaikutukset tehtävän työn määrään, yritysten kannattavuuteen, työstä saataviin tuloihin ja kuluttamisen tasoon.

Vuodot puolestaan vähentävät työl-

listämispanostusten vaikuttavuutta kohdistumisongelman tai syrjäyttämisaikutuksen kautta. Saattaa hyvinkin olla, että jossakin tapauksessa henkilö olisi työllistynyt ilman mitään tukitoimia, jolloin työllistämiseen käytetty taloudellinen panostus olisi ollut turha. Voi myös olla, että tukityöllistetty syrjäyttää organisaatiossa jonkun ilman tukitoimenpiteitä työhön pyrkivän henkilön.

Vuodosta on kysymys myös silloin, kun tuetut työpaikat syrjäyttävät työpaikkoja niissä organisaatioissa, jotka eivät saa tukea työllistämiseen.

Vuodon määrään saattaa olla mahdollista vaikuttaa työllistämistoimien kohteena olevien henkilöiden valinnalla. Kun työllistämistoimet kohdistuvat erityisesti henkilöihin, joiden kohdalla työllistäminen luo eniten edellytyksiä henkilökohtaiselle kehittymiselle eli joiden tuottavuuden kehittämispotentiaali on korkein, jää vuoto todennäköisesti vähäisemmäksi kuin mitä se olisi ammattitaitoisten ja korkean tuottavuuspotentiaalisten omaavien ihmisten työllistämisenä. Näin siksi, että heidän todennäköisyytensä työllistymiseen ilman työllistämistoimia on huomattavasti korkeampi kuin se on heikon ammattitaidon tai työkyvyn omaavilla ihmisillä. Jos työllistämistoimia kohdistetaan helposti työllistyviin ihmisiin, voi seurauksena pahimmassa tapauksessa olla tämän työvoiman varastoituminen pois avoimelta yksityiseltä sektorilta, mikä saattaa jopa

aiheuttaa alueen paikallisen elinkeinoelämän taantumista.

Tuettua työllistämistä tapahtuu yksityisellä sektorilla esimerkiksi sosiaalisissa yrityksissä. Sosiaalinen yritystoiminta on perinteisempien erityistyöllistämisen muotojen tavoin julkistaloudellisia hyötyjä tuottava työllistämisen muoto. Sosiaalisille yrityksille maksettava työllistämistuki kompensoi työllistettyjen vajaa-kuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien alentuneen työn tuottavuuden yritykselle aiheuttamia kustannuksia ja auttaa siten vaikeassa työmarkkina-asemassa olevia ihmisiä työllistymään. Sosiaalisille yrityksille nykyisellä tasollaan maksettavan palkkatuen yhteiskunnalle aiheuttama bruttokustannus on varsin vähäinen, jolloin se tulee varsin helposti katetuksi verojen, sosiaalivakuutusmaksujen ja erityisesti sosiaaliturvasäästöjen kautta, mikäli henkilöt eivät olisi muutoin työllistyneet.

Yhteiskunnalle on tavoiteltavaa, että julkistaloudellista hyötyä kertyy myös sosiaalista yrittämistä tai sosiaalista työllistämistä harjoittavien yhteisöjen tuottamasta tuloksesta maksettavien verojen kautta.

On myös toivottavaa, että sosiaaliset yritykset pystyvät kasvamaan liiketoiminnan kannattavuuden ja kilpailukyvyn luomalta perustalta. Siksi on välttämätöntä, että poliittiset päätöksentekijät pystyvät luomaan hyvät toimintaedellytykset työpaikkoja luoville sosiaalisille yrityksille.

Erityistyöllistäminen tuottaa etuja yksilölle ja yhteiskunnalle

Sen lisäksi, että erityistyöllistämällä saavutetaan selkeitä julkistaloudellisia hyötyjä, on se myös toiminnallisesti edullista yhteiskunnalle ja samalla mielekästä yksilöille.

Myönteisistä toiminnallisista ja yksilökohtaisista vaikutuksista puolestaan seuraa myönteisiä julkistaloudellisia vaikutuksia.

Erityistyöllistämisen käytännön etuna on, että se osaltaan auttaa torjumaan työttömyyteen liittyviä negatiivisia seikkoja kuten syrjäytymistä, ammattitaidon vanhentumista, päihteiden käyttöä, terveydellisiä ongelmia ja jopa rikollisuutta.

Opetusministeriön teettämän työpajatoiminnan kannattavuutta koskevan selvityksen mukaan työpajoissa työskentelevät nuoret pitävät sosiaalista yhteisöä ja sen tarjoamaa tukea tärkeänä syrjäytymistä ehkäi-

sevänä tekijänä. Lisäksi tiedetään, että työelämässä toimiminen edistää pyrkimystä kouluttautumiseen ja ammattitaidon kehittämiseen, joilla on vaikutusta sekä yksilöiden elämänlaadun että kansakunnan kilpailukyvyn myönteisen kehittymisen kannalta. Samalla tulee torjutuksi taipumusta päihteiden käyttöön ja muihin terveyttä vaarantaviin elämäntapoihin sekä myös rikolliseen toimintaan syyllistymiseen.

Negatiivisten ilmiöiden torjumisella on luonnollisesti merkittävä julkistaloudellinen vaikutus, sillä laitoksissa tapahtuva hoito aiheuttaa yhteiskunnalle huomattavia kustannuksia.

Työllistämällä edistetään myös ihmisten perusoikeuksien ja tasa-arvon toteutumista. Työtä pidetään jokaisen ihmisen perusoikeutena, joten

työttömyys on este ihmisen perusoikeuksien toteutumiselle. Työllistymistä on siten perusteltua pitää myös tasa-arvoasiana.

Edellä mainitut yhteiskuntaan ja yksilön asemaan liittyvät tekijät tuottavat julkistaloudellista hyötyä pitkällä tähtäimellä. Luohan yhteiskunnan toimivuus ja yksilöiden elämänlaatu edellytyksiä positiiviselle taloudelliselle kehitykselle. Erityistyöllistäminen on siis taloudellisesti perusteltua, vaikka työllistämisen bruttokustannus lyhyellä aikavälillä olisikin hieman suurempi kuin mitä on laskettavissa olevien verojen ja veroluontoisten maksujen sekä palvelutuotannosta kertyneiden kustannussäästöjen yhteisumma.

Kun yksilötason näkökohtien tärkeys otetaan huomioon, tulee työllistämistoimien suorittaminen entistä perustellummaksi. Kun inhimilliset näkökohdat otetaan huomioon, voidaan jopa negatiivinen hyöty siis pe-

rustellusti hyväksyä tiettyyn rajaan asti. Myös yritysten työvoimatarpeiden täyttäminen on merkittävä perustelu erityistyöllistämisen toimenpiteiden toteuttamiselle. Yritysten työvoimatarpeet lisääntyvät jatkuvasti ja samanaikaisesti monilla vajaakuntoisilla ja pitkäaikaistyöttömillä henkilöillä on käyttämättä olevaa osaamista ja ammattitaitoa.

Tämän osaamisreservin hyödyntäminen on välttämätöntä sekä yritysten että koko maan kilpailukyvyn kannalta. Erityistyöllistämisen toimenpiteitä tarvitaan työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen edistämiseen, sillä yrityksissä on yleisesti vallalla monia virheellisiä käsityksiä vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien ammattitaidosta ja työvalmiuksista. Työllistämistoimien kautta luonnollisesti myös kehitetään työvoimaa vastaamaan työnantajien yksilöllisiä tarpeita.

Tuloksellisen erityistyöllistämisen ominaispiirteet

Eryitystyöllistämisen tuloksellisuus ja sitä kautta julkistaloudellinen kannattavuus ovat riippuvaisia työllistämistoimien toteutustavasta. Kaikki työllistämistoinenpiteet eivät luonnollisesti ole julkistaloudellisesti yhtä kannattavia, vaan tuloksellisuus riippuu toteuttajaorganisaation ominaisuuksista, työllistettävien valmiuksista ja toimintaympäristössä vallitsevista olosuhteista.

Sosiaalinen yritys on erinomainen ympäristö erityistyöllistämisen toimenpiteiden toteuttamiselle. Yritysorganisaatiossa tapahtuva toiminta on todennäköisimmin ammattimaista, järjestelmällistä, laatukskeistä, vastuutettua ja pitkäjänteistä. Ammattimaisuus näkyy hallituksen aktiivisena strategisena roolina ja operatiivisen johdon työskente-

lyn toimivuutena. Järjestelmällisyys ja laatukskeisyys ymmärretään keskeisiksi menestysperustoiksi ja tulosvastuullinen johto punnitsee asioita myös pitkällä tähtämellä, sillä lopulta vain kannattavat yritykset voivat selviytyä kilpailuilla markkinoilla.

Monia julkisiin organisaatioihin läheisesti kytkeytyviä ja julkisen budjettiohjauksen piiriin kuuluvia työllistämisyksiköitä on kilpailukyvyttömyyden takia jouduttu lopettamaan niiden muodostuttua taloudelliseksi rasitteeksi ylläpitäjilleen. Näin siitäkin huolimatta, että niiden toiminnan tavoite ja tarkoitus sekä niiden tarjoamat palvelut ovat erilaisia kuin sosiaalisilla yrityksillä. On kuitenkin selvää, että ainoastaan toiminnan kannattavuus luo oikeutuksen minkä tahansa yksikön olemassaololle eli mitään kannattamatonta yksikköä ei

ole perusteltua ylläpitää.

Yritysorganisaation puitteissa toimittaessa julkinen työllistämispainostus tuottaa julkistaloudellisesti parhaan lopputuloksen. Yritysorganisaation toiminnallinen tehokkuus edesauttaa oppimisen tuloksellisuutta. Yrityksessä harjoitettava oikea ja todellinen liiketoiminta myös antaa työllistettäville oikean kuvan työelämässä toimimisesta. Samalla työllistettävät saavat työkokemusta, jota muissa yrityksissä arvostetaan.

Työpajatoiminta - niin tärkeää kuin se onkin - ei välttämättä anna nuorille työllistettäville oikeaa kuvaa työelämästä ja siellä vallitsevasta työrytmistä ja työkuultuurista.

Työelämässä menestymisen edellytysten syntymisen kannalta passiivinen työttömyys saattaa hyvinkin olla parempi vaihtoehto kuin se, että nuorelle syntyy vääriä mielikuvia työelämästä ja työuralla menestymistä haittaavia asenteita.

Työllistymisen edistämisellä monia muotoja

Työllistämiseen on perinteisesti käytetty julkisia varoja tuemalla työnantajia palkanmaksusta aiheutuvissa kustannuksissa. Lisäksi julkinen valta voi tukea vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien työllistymistä suosimalla hankinnoissaan organisaatioita, jotka kantavat sosiaalista vastuuta työllistämällä vaikeassa työmarkkina-asemassa olevia ihmisiä.

Kun julkinen valta tekee hankintoja tuetusti työllistäväältä organisaatiolta, voivat työllistämisen julkistaloudelliset hyödyt edelleen lisääntyä. Varsinkin tapauksessa, jossa julkinen

hankinta kohdistuu kotimaiseen hyödykkeeseen tuontihyödykkeen sijasta, on julkistaloudellinen hyöty ilmeinen. Näin siksi, että säästö vientimenoissa tarkoittaa rahan jäämistä kasvattamaan kansantaloutta kerroinvaikutusten kautta.

Eli yhteenvetona kaikesta edellä esitetystä on, että, että paras julkistaloudellinen hyöty saavutetaan tuemalla työllistymistä yritysorganisaatioissa ja tekemällä julkiset hankinnat kotimaisilta sosiaalista vastuuta kantavilta yrityksiltä, minimoiden samalla hyödykkeiden tuonnista aiheutuvia menoja.

Lähteet

Gould Raija – Ilmarinen Juhani –
Järvisalo Jorma – Koskinen Seppo
(toim.): *Työkyvyn ulottuvuudet*. 2006

Holm Pasi – Jalava Jukka – Ylöstalo
Pekka: *Työttömien työkyky vuonna
2005*. Työpoliittinen tutkimus nro
308. 2006

Leinonen Tuomas – Pekkala Terho.
Kannattaako työpajatoiminta. 2004

Ylipaavalniemi Pasi: *Vajaakuntois-
ten työllistämisen julkistaloudelliset
vaikutukset*. 2003

Ylipaavalniemi Pasi: *Vajaakuntois-
ten tuettu työllistäminen Helsingissä
- toiminnasta ja hyödyistä*. 2004

Paras julkistaloudellinen hyöty saavutetaan tukemalla työllistymistä yritysorganisaatioissa ja tekemällä julkiset hankinnat kotimaisilta sosiaalista vastuuta kantavilta yrityksiltä.

Tähän johtopäätökseen päätyy tutkija *Kari Karhu* erityistyöllistämisen julkistaloudellista kannattavuutta koskevassa selvityksessään.

Kari Karhun tutkimus on tehty *Kestävää työllisyyttä sosiaalisissa yrityksissä* -projektissa.